

UPPLYSNINGEN 1720-1790

Definition: Om man daterar upplysningen som en särskild epok i fransk historia då de mest kända stora filosoferna levde och bidrog till framåtskridandet så stämmer dessa år...

RATIONALISM – man kan nå kunskap med enbart förnuftet (Descartes)

EMPIRISM – kunskap kan nås genom erfarenheter, t.ex. genom observationer och experiment (kom under 1600-talet)

JOHN LOCKE – Människan föds som ett oskrivet blad ("*tabula rasa*"). Detta blad fylls sedan i med hjälp av människans erfarenheter

Kan man förena förnuftstron med kunskap som nås med observationer och experiment och sedan översätta detta till samhället?

KYRKA/RELIGION – Voltaire var mycket kritisk till den katolska kyrkan. Dock var han inte ateist. Han trodde på en "*naturlig religion*". Gud skapade världen – Newtons universum med alla dess naturlagar – men sedan ingrep han inte i det historiska skeendet. Det var människornas uppgift att förstå och ta hand om världen = **DEISM**

OBS! Jonathan Swift räknas till upplysningen. *Gullivers resor* var en förklädd kritik av maktmissbruk och hyckleri i Swifts samtid

NÅGRA UPPLYSNINGSTANKER:

NATURRÄTT – Alla människor har samma grundläggande rättigheter

SAMHÄLLSKONTRAKT – För att försvara sin frihet och sin egendom så ingick individerna tillsammans ett kontrakt där man avsåg sig vissa rättigheter till "samhället" – lagstiftning, rättskipning och beskattning

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER – idéerna smälte samman till en uppfattning om människans rättigheter: tankefrihet, yttrandefrihet och religionsfrihet. Med tanke på hur stark censuren var i Frankrike så är det inte konstigt att det var där upplysningen växte fram...

JÄMLIKHET – Upplysningsmännen talade om en ökad jämlikhet, men inte politisk eller ekonomisk jämlikhet mellan alla människor utan en jämlikhet som innebar att adel och kyrkan fråntogs sina speciella privilegier.

JÄMSTÄLLDHET – Mary Wollstonecraft förde fram tankar om jämställdhet mellan könen men det skulle dröja länge innan dessa tankar började genomföras ("*Till försvar för kvinnans rättigheter*" 1792)

FILOSOFERNA:

VOLTAIRE: Gick i jesuitskola. Hans far ville att han skulle bli advokat?

Författare – hamnade i fängelse (satiriska dikter). Succé – men efter att ha irriterat en adelsman så måste han fly till England. John Locke! Blev en förebild. Inbjuden till Fredrik II av Preussen – mer satiriska dikter... Voltaire förespråkade ett samhälle med en "**upplyst despot**" – en enväldig monark som moderniserade landet efter upplysningens program (Fredrik II; Katarina den stora; Gustav III)

MONTESQUIEU: I sitt verk *"Om lagarnas anda"* (1748) så formulerade han **"Maktdelningsläran"** – Samhället bör styras av tre olika makter – den verkställande, lagstiftande och dömande makten – USA:s politiska makt + till viss del Sverige
"Klimatläran" – Klimatet på verkar samhället; kallt – modiga, uppriktiga, våldsamma människor som är svaga för starka drycker...; varmt – lata, blyga, passionerade och hämndlystna; Frankrike – perfekt klimat...

ROUSSEAU: Schweizisk – fransk filosof. *"Om samhällsfördraget"* (1762):

1. Människan föds god men det mänskliga samhället ("**Civilisationen**") är **ej gott** – det fördärvar människan

2. Känslan – inte förnuftet bör styra människans handlingar

3. Den "allmänna viljan" skulle genomsyra alla beslut. Majoritetens beslut skulle gälla även om enskilda individer kunde komma i kläm. Individens frihet måste underordnas den allmänna viljan. Landet kunde därför styras av en monark, ett parlament eller byråkrater – så länge den "allmänna viljan" stod bakom styrandet

...men Rousseau levde inte riktigt som han lärde ut – han uttalade sig en hel del om barnuppfostran – ändå så sände han flera av sina egna barn till ett barnhus (som han fått med sin älskarinna)

Upplysningsmännen var författare, propagandister och aktivister – inte några filosofi-professorer. De spred sina idéer i böcker och pamfletter men också i kända adelsdamers salonger. Ett av de viktigaste verken var **Diderots "Encyklopedien"** (17 band + 11 extra band med planscher). I denna presenterades de olika vetenskapliga och tekniska landvinningarna som gjorts + ett flertal upplysningsidéer. Hur kunde dessa undvika den franska censuren – de gjorde det genom hänvisningar mellan olika artiklar i "Encyklopedien"

Vi ser tre olika "nya" områden utvecklas i anslutning till Upplysningen:

ETIK/UTILITARISM: Jeremy Bentham – man skall sträva efter största möjliga lycka för största möjliga antal...

BROTT/STRAFF: Cesare Beccaria – straffet skall vara exakt så smärtsamt att det avskräcker från den njutning som brottet skapar. Hämnd och bestraffningar - borde avskaffas. Dödsstraffet är oekonomiskt – låt istället brottslingen arbeta av sin skuld...

EKONOMI: Adam Smith – *"Wealth of nations"* (1776) – Om man later marknadens lagar styra så kommer detta att leda till det bästa samhället för alla. Utbud och efterfrågan skall helt styra produktionen (och "staten" skall ej lägga sig i)

FRANSKA REVOLUTIONEN OCH NAPOLEON (1789-1815)

Krig på kredit:

Sjuårskriget + nordamerikanska frihetskriget – krigen finansierades med lån. Efter ett tag så gick halva statsbudgeten åt att betala räntorna på lånen!

Ludvig XVI (1754-1793) ville beskatta adel och kyrka – men då skulle han tvingas kalla in generalstånderna...

De tre stånden:

Frankrikes befolkning – 25 miljoner invånare

Första ståndet (kyrkan) – 100 000 präster var i princip befriade från skatt + Kyrkan var generellt befriad från skatt – de ägde ca 10% av all jord

Andra ståndet (adel) – 400 000 personer. Ägde 25% av jorden som i princip var skattefri.

Adeln hade också förtur till höga ämbeten + ensamrätt på jakt

Tredje ståndet ("resten") – en mycket skiktad klass: från enkla lantarbetare till mycket rika handelsmän. Det var framförallt medelklassen i detta stånd som tagit till sig upplysningsidéerna...

Dock fanns det missnöjda delar av de andra stånden – fattiga församlingspräster och mer radikala unga adelsmän som också bejakade upplysningens idéer

När nu kyrkan och adeln vägrade bidra med nya skatter så var kungen tvungen att kalla in generalstånderna! De hade inte samlats sedan 1614...

Generalstånderna sammanträder:

Maj 1789 – Det första problemet som uppstod var hur rösterna skulle räknas...

Första ståndet (kyrkan) = 1 röst (300 ledamöter)

Andra ståndet (adel) = 1 röst (300 ledamöter)

Tredje ståndet = 1 röst (600 ledamöter – de flesta tillhörde medelklassen...)

Det tredje ståndet krävde att varje ledamot skulle ha en individuell röst – inte ståndet som bara skulle ha en röst. Då fanns det möjligheter att några ur de andra stånden skulle stödja det tredje som därmed skulle kunna få majoritet då man röstade...

Nationalförsamlingen bildas:

Nu lämnade det tredje ståndet generalstånderna och samlades i en "tennishall" – det s.k. Bollhuset. De kallade sig "Nationalförsamlingen". Ledamöterna svor en ed att de ej skulle skingras förrän Frankrike fått en ny författning – snart dök en del präster och adelsmän upp och anslöt sig till den nya församlingen. Snart hade samtliga ledamöter anslutit sig. Kungen gick motvilligt med på deras förslag – samtidigt som han började samla trupper vid Versailles

Stormningen av Bastiljen:

Sommaren 1789 – missväxt. Brödpriserna gick upp. Svält! Dåliga tider som också förde med sig arbetslöshet. Upplopp! Affärer och förråd plundrades...

Den militära samlingen gjorde folk oroliga – de ville skydda den nya Nationalförsamlingen!

Därför stormades Bastiljen den 14 juli 1789 (rykte om att fästningen var ett stort vapenförråd). Symbol för den gamla regimen – för förtrycket...

Oron sprider sig:

Kungen upplöste de militära trupperna. Oron spred sig ändå – ut på landet. Bönder bröt sig in på slott och brände dokument som reglerade de gamla feudala avgifterna och skyldigheterna. Ny flyr många godsägare från Frankrike...

